

แผนแม่บทแห่งชาติว่าด้วยการผลิตที่สะอาด

การขยายตัวของประชากรและการพัฒนาทางเศรษฐกิจก่อให้เกิดการขยายตัวของกิจกรรมต่างๆ อาทิเช่น ชุมชน อุตสาหกรรม การท่องเที่ยว การคมนาคมขนส่ง การค้าและการบริการ ซึ่งกิจกรรมเหล่านี้ต้องใช้ทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมเป็นฐานในการผลิตและการพัฒนาแต่ขณะเดียวกันก็ก่อให้เกิดความเสื่อมโทรมของทรัพยากรธรรมชาติและเพิ่มขึ้นของภาวะมลพิษสิ่งแวดล้อมจนส่งผลกระทบต่อสุขภาพอนามัยและคุณภาพชีวิตของประชาชน และเป็นข้อจำกัดในการพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมของประเทศในอนาคต

การจัดการสิ่งแวดล้อมที่มีประสิทธิภาพ (Environmental Management) จะเป็นเครื่องมือสำคัญในการป้องกันและแก้ไขปัญหาทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม ซึ่งการจัดการสิ่งแวดล้อมที่ดีต้องเน้นที่ “การป้องกัน” มากกว่า “การแก้ไข” เพื่อมิให้ปัญหาเกิดขึ้น หรืออีกนัยหนึ่งคือ ควรเน้นนโยบายเชิงรุกมากกว่าเชิงรับ ซึ่งนโยบายดังกล่าวจำเป็นอย่างยิ่งที่จะต้องผสมผสานวิธีการและทางเลือกหลายรูปแบบที่เหมาะสม โดยมีแนวคิดที่ว่า การพัฒนาสิ่งแวดล้อมจะต้องควบคู่ไปกับการพัฒนาทางเศรษฐกิจและสังคม เป็นการจัดการในลักษณะที่สามารถทำให้เกิดประโยชน์ต่อการดำเนินธุรกิจภาคเศรษฐกิจ ขณะเดียวกันก็สามารถลดผลกระทบจากปัญหาภาวะมลพิษสิ่งแวดล้อมและยังเป็นการรักษาทรัพยากรธรรมชาติ ซึ่งจะนำไปสู่การพัฒนาที่ยั่งยืน

การผลิตที่สะอาด (Cleaner Production) เป็นแนวทางหนึ่งของการจัดการในลักษณะของการป้องกันมลพิษ (Pollution Prevention Concept) ที่มีการประยุกต์และผสมผสานกลยุทธ์ต่าง ๆ เพื่อให้การดำเนินกิจกรรมของภาคการผลิตและการบริการมีการป้องกันหรือลดผลกระทบต่อสิ่งแวดล้อม ซึ่งหมายถึงการปรับปรุงหรือเปลี่ยนแปลงกระบวนการผลิต หรือผลิตภัณฑ์ เพื่อให้การใช้วัตถุดิบ พลังงาน และทรัพยากรธรรมชาติเป็นไปอย่างมีประสิทธิภาพ โดยทำให้เกิดของเสียน้อยที่สุดหรือไม่มีเลย รวมถึงการเปลี่ยนวัตถุดิบ การใช้ซ้ำ และการนำกลับมาใช้ใหม่ จึงเป็นการลดมลพิษที่แหล่งกำเนิด ช่วยอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติ ลดความเสี่ยงที่อาจเกิดขึ้นกับมนุษย์และลดต้นทุนในการผลิต ตลอดจนค่าใช้จ่ายในการบำบัดหรือกำจัดของเสีย จึงเกิดประโยชน์ต่อการดำเนินธุรกิจและเพิ่มความสามารถในการแข่งขันด้านการค้าและบริการ ดังนั้น การผลิตที่สะอาดจึงได้รับการยอมรับว่าเป็นเครื่องมือการจัดการในเชิงรุกที่มีประสิทธิภาพในการจัดการสิ่งแวดล้อม ซึ่งนอกจากจะช่วยป้องกันปัญหาสิ่งแวดล้อมแล้วยังช่วยเพิ่มสมรรถนะในการพัฒนาเศรษฐกิจของประเทศควบคู่ไปด้วย

ดังนั้น การจะส่งเสริมและสนับสนุนให้มีการนำหลักการ “การผลิตที่สะอาด” ไปปฏิบัติให้เกิดผลอย่างเป็นรูปธรรม จำเป็นที่จะต้องมีการกำหนดเป็นนโยบายที่ชัดเจน ซึ่งปัญหาอุปสรรคที่ทำให้การ

ดำเนินงานด้านการผลิตที่สะอาดยังไม่แพร่หลายในทางปฏิบัติเนื่องมาจากสาเหตุสำคัญหลายประการ ตั้งแต่นโยบายของรัฐด้านสิ่งแวดล้อมซึ่งขณะนี้ยังเน้นการแก้ไขปัญหาที่ปลายเหตุ (End of Pipe Control) การขาดแผนระดับประเทศด้านการผลิตที่สะอาดเพื่อใช้เป็นกรอบในการดำเนินการของหน่วยงานต่างๆ ให้สอดคล้องและเป็นไปในทิศทางเดียวกัน ความรู้ความเข้าใจที่ถูกต้องเกี่ยวกับการผลิตที่สะอาด การขาดมาตรการและกลไกสนับสนุนการดำเนินงานด้านการผลิตที่สะอาด ทั้งทางด้านกฎหมาย นโยบาย งบประมาณ การศึกษา การวิจัยและพัฒนาตลอดจนการประชาสัมพันธ์ แหล่งเงินทุนและสิทธิประโยชน์ และการขาดแคลนบุคลากรที่มีความรู้ความชำนาญในการดำเนินงานด้านการผลิตที่สะอาด ดังนั้น แผนแม่บทแห่งชาติว่าด้วยการผลิตที่สะอาดฉบับนี้จึงมีวัตถุประสงค์ที่จะกำหนดมาตรการและกลไกในการส่งเสริมและผลักดันให้มีการนำแนวคิดการผลิตที่สะอาดมาใช้ทุกภาคและกิจกรรม โดยจัดทำขึ้นตามกรอบของแผนจัดการคุณภาพสิ่งแวดล้อม พ.ศ. 2545-2549 ภายใต้ยุทธศาสตร์การป้องกันและแก้ไขภาวะมลพิษ กลยุทธ์ที่ 2 พื้นฟูและรักษาสิ่งแวดล้อมด้วยการจัดการเทคโนโลยีเฉพาะด้านและการเพิ่มประสิทธิภาพเชิงนิเวศเศรษฐกิจ (Eco-efficiency) และการผลิตที่สะอาดเพื่อลดมลพิษและต้นทุนการผลิต

1) วิสัยทัศน์

นำหลักการด้านการผลิตที่สะอาด ไปประยุกต์ใช้กับทุกกิจกรรมอย่างเป็นรูปธรรมและมีประสิทธิภาพ เพื่อนำมาซึ่งผลสำเร็จในการดำเนินการป้องกัน ลด และแก้ไขปัญหามลพิษการรักษาทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม การพัฒนาคุณภาพชีวิต ควบคู่ไปกับผลประโยชน์ที่จะเกิดขึ้นกับการพัฒนาเศรษฐกิจของประเทศ

2) วัตถุประสงค์

เพื่อให้มีการนำหลักการด้านการผลิตที่สะอาดไปใช้ในทุกภาคและกิจกรรม สร้างมาตรการและกลไกที่จะสนับสนุนการนำหลักการนี้ไปปฏิบัติ และเป็นกรอบการดำเนินงานของหน่วยงานให้เป็นไปในทิศทางเดียวกันและสอดคล้องเชื่อมโยงกัน

3) กลยุทธ์และกรอบมาตรการการดำเนินงาน

เพื่อให้บรรลุถึงวิสัยทัศน์ที่กำหนดไว้ จึงกำหนดกลยุทธ์และมาตรการการดำเนินงานครอบคลุมทั้งทางด้านกฎหมาย ด้านนโยบาย ด้านงบประมาณและการเงิน ด้านการพัฒนาบุคลากรและด้านการประชาสัมพันธ์ เพื่อเป็นกลไกในการสนับสนุนการดำเนินงานด้านการผลิตที่สะอาดในภาคต่าง ๆ ที่จะมีส่วนสำคัญในการส่งเสริม ผลักดันให้การดำเนินงานด้านการผลิตที่สะอาดในประเทศเป็นไปอย่างเป็นรูปธรรมในทางปฏิบัติในภาคต่าง ๆ ของประเทศ ซึ่งประกอบด้วย ภาคราชการส่วนกลางและส่วนท้องถิ่น ภาคอุตสาหกรรม ภาคเกษตรกรรม ภาคการท่องเที่ยวและการบริการ ภาคการเงินการธนาคาร ภาคการศึกษา และภาคการวิจัยและพัฒนา โดยมีกลยุทธ์และกรอบมาตรการการดำเนินงาน โดยสรุปดังนี้

กลยุทธ์ที่ 1 : ปรับปรุงแก้ไขกฎหมาย กฎระเบียบและวิธีปฏิบัติงานของราชการที่เกี่ยวข้องเพื่อให้เอื้ออำนวยต่อการส่งเสริมการดำเนินงานด้านการผลิตที่สะอาด

กรอบมาตรการการดำเนินงาน

1. เพิ่มเติม แก้ไข หรือปรับปรุงกฎหมายที่เกี่ยวข้องเพื่อบรรจุหลักการด้านการผลิตที่สะอาด
2. เพิ่มเติม แก้ไข หรือปรับปรุงกฎหมายที่เกี่ยวข้องกับการปกครองส่วนท้องถิ่นเพื่อเพิ่มบทบาทเจ้าพนักงานท้องถิ่นในการส่งเสริมการดำเนินงานด้านการผลิตที่สะอาด
3. เพิ่มเติม แก้ไข หรือปรับปรุงระเบียบระเบียบสำนักนายกรัฐมนตรีว่าด้วยการพัสดุพ.ศ. 2535 และระเบียบกระทรวงมหาดไทยว่าด้วยการพัสดุส่วนท้องถิ่น เพื่อส่งเสริมการจัดซื้อ/จัดจ้างสินค้าผลิตภัณฑ์ และการบริการที่รักษาสิ่งแวดล้อม
4. ปรับปรุงหรือแก้ไขระเบียบคณะกรรมการพิจารณาเครื่องจักร วัสดุ และอุปกรณ์ที่ประหยัดพลังงานและรักษาสิ่งแวดล้อม และหลักเกณฑ์ วิธีการ และระเบียบปฏิบัติในการจัดทำและพิจารณารายงานการวิเคราะห์ผลกระทบสิ่งแวดล้อม เพื่อส่งเสริมการดำเนินงานด้านการผลิตที่สะอาด
5. ปรับปรุงหรือแก้ไขระเบียบ ขั้นตอน และวิธีการดำเนินงานของภาคราชการเพื่อให้ใช้พลังงานและทรัพยากรอย่างมีประสิทธิภาพและทำให้เกิดของเสียน้อยที่สุด

กลยุทธ์ที่ 2 : ปรับเปลี่ยนวิธีการกำหนดนโยบาย และการจัดสรรงบประมาณให้สอดคล้องและสนับสนุนการดำเนินงานด้านการผลิตที่สะอาด

กรอบมาตรการการดำเนินงาน

1. กำหนดแผนงานด้านการผลิตที่สะอาดไว้ในแผนงานที่สำคัญของประเทศประกอบด้วยแผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ แผนปรับโครงสร้างอุตสาหกรรม แผนปรับโครงสร้างเกษตรกรรม แผนแม่บทการพัฒนาการท่องเที่ยวของประเทศ แผนปรับโครงสร้างการศึกษา และแผนแม่บทด้านการวิจัยและพัฒนา
2. เพิ่มเติมการจัดทำโครงการด้านการผลิตที่สะอาดในแผนงานประจำปีของหน่วยงานต่าง ๆ
3. เพิ่มเติมการจัดทำโครงการด้านการผลิตที่สะอาดในแผนพัฒนาท้องถิ่น แผนพัฒนาจังหวัด และแผนจัดการคุณภาพสิ่งแวดล้อมระดับจังหวัด
4. กำหนดให้การดำเนินงานด้านการผลิตที่สะอาดเป็นเงื่อนไขหนึ่งในการจัดสรรเงินงบประมาณเงินอุดหนุน และเงินกู้ให้กับโครงการของรัฐ
5. กำหนดสัดส่วนการจัดสรรงบประมาณภายใต้แผนจัดการคุณภาพสิ่งแวดล้อมระดับจังหวัด โดยเพิ่มความสำคัญของการดำเนินงานด้านการผลิตที่สะอาดเพื่อเป็นกลไกในการแก้ไขปัญหาพิษของท้องถิ่นก่อนการลงทุนจัดสร้างระบบกำจัด/บำบัดของเสียที่ปลายทาง

6. กำหนดสัดส่วนในการสมทบงบประมาณของท้องถิ่นเป็นกรณีพิเศษหากโครงการที่เสนอมีการดำเนินงานด้านการผลิตที่สะอาด
7. จัดสรรเงินงบประมาณพิเศษนอกเหนือจากงบประมาณปกติ เช่น เงินอุดหนุนจากกองทุนต่างๆ หรือพัฒนาให้กับท้องถิ่นที่ส่งเสริมการดำเนินงานด้านการผลิตที่สะอาด
8. จัดสรรเงินงบประมาณและ/หรือเงินอุดหนุนเพื่อสนับสนุนการพัฒนาบุคลากรการเรียนการสอน และการวิจัยและพัฒนาด้านการผลิตที่สะอาด

กลยุทธ์ที่ 3 : ผลักดันให้เกิดการดำเนินงานด้านการผลิตที่สะอาดในภาคอุตสาหกรรม เกษตรกรรม การท่องเที่ยวและการบริการ การเงินการธนาคาร การศึกษา และการวิจัยและพัฒนา

กรอบมาตรการการดำเนินงาน

1. จัดทำหลักเกณฑ์การปฏิบัติ (Code of Practice) และคู่มือการดำเนินงานด้านการผลิตที่สะอาดสำหรับอุตสาหกรรม เกษตรกรรม แหล่งท่องเที่ยวและการบริการแต่ละประเภทตามลำดับความสำคัญ
2. สร้างระบบการตรวจสอบและรับรองสถานประกอบการอุตสาหกรรม ผู้ผลิตสินค้าเกษตร แหล่งท่องเที่ยวและการบริการที่ดำเนินงานด้านการผลิตที่สะอาด
3. จัดระบบการขึ้นทะเบียนผู้ตรวจประเมินด้านการผลิตที่สะอาด (CP Auditor)
4. สนับสนุนการดำเนินงานด้านการผลิตที่สะอาดสำหรับอุตสาหกรรมในนิคมอุตสาหกรรมและกลุ่มอุตสาหกรรมขนาดกลางและขนาดย่อม
5. เพิ่มบทบาทให้ผู้ประกอบการอุตสาหกรรม การเกษตร การท่องเที่ยวและการบริการขนาดใหญ่ เป็นผู้นำและสนับสนุนผู้ประกอบการรายย่อยในการเริ่มดำเนินงานด้านการผลิตที่สะอาด
6. สนับสนุนด้านการเงินและความช่วยเหลือทางวิชาการในการดำเนินงานด้านการผลิตที่สะอาดแก่ผู้ประกอบการอุตสาหกรรม เกษตรกร และผู้ประกอบการแหล่งท่องเที่ยวและการบริการ
7. ส่งเสริมการใช้เครื่องมือจัดการสิ่งแวดล้อมอื่นร่วมกับการดำเนินงานด้านการผลิตที่สะอาด ได้แก่ กำหนดเกณฑ์เทียบ (Benchmark) การใช้ทรัพยากรและการระบายมลพิษการประเมินวัฏจักรชีวิต (Life Cycle Assessment, LCA) และการออกแบบเชิงนิเวศเศรษฐกิจ (Eco-design) ในการผลิตสินค้าผลิตภัณฑ์และบริการ
8. สร้างระบบ Green Finance ในสถาบันการเงินของรัฐบาลและเอกชนเพื่อผลักดันให้นำระบบการประเมินความเสี่ยงด้านสิ่งแวดล้อมและการดำเนินงานด้านการผลิตที่สะอาดมาใช้ในการพิจารณาให้สินเชื่อและสิทธิประโยชน์ต่าง ๆ
9. จัดทำหลักสูตรการเรียนการสอน เอกสารสื่อการสอนและตำราสำหรับการเรียนการสอนด้านการผลิตที่สะอาดในทุกระดับการศึกษา

10. กำหนดหัวข้อและจัดลำดับความสำคัญของงานวิจัยและพัฒนาด้านการผลิตที่สะอาดของภาคอุตสาหกรรม เกษตรกรรม และการบริการ และส่งเสริมการดำเนินงานวิจัยร่วมกับภาคเอกชนเพื่อนำไปสู่การผลิตเชิงพาณิชย์

11. จัดตั้งเครือข่ายและศูนย์ข้อมูลด้านการผลิตที่สะอาดที่สามารถใช้ประโยชน์เพื่อถ่ายทอดเทคโนโลยีและการบริการทางวิชาการ

กลยุทธ์ที่ 4 : มาตรการทางเศรษฐศาสตร์ด้านการเงิน การคลังและภาษี และการตลาดเป็นเครื่องมือในการสร้างแรงจูงใจและเพิ่มประสิทธิภาพการดำเนินงานด้านการผลิตที่สะอาด

กรอบมาตรการการดำเนินงาน

1. พิจารณาการให้สินเชื่อและสิทธิประโยชน์จากสถาบันการเงิน การส่งเสริมการลงทุนตลอดจนการนำสิทธิประโยชน์ด้านภาษีมาใช้เพื่อส่งเสริมการดำเนินงานด้านการผลิตที่สะอาด

2. นำรายได้ที่จัดเก็บจากค่าธรรมเนียมการจัดการมลพิษหรือภาษีด้านสิ่งแวดล้อมและรายได้อื่นที่จัดเก็บได้ในท้องถิ่นมาใช้ในการสนับสนุนการดำเนินงานด้านการผลิตที่สะอาดในท้องถิ่น

3. จัดตั้งหรือออกระเบียบกองทุนทางด้านสิ่งแวดล้อมและพลังงานเพื่อสนับสนุนการดำเนินงานด้านการผลิตที่สะอาดในลักษณะกองทุนหมุนเวียน

4. สร้างระบบรับรองมาตรฐานและติดฉลากเพื่อแสดงการเป็นสินค้า ผลิตภัณฑ์แหล่งท่องเที่ยวและการบริการที่ดำเนินงานด้านการผลิตที่สะอาด

5. สร้างตลาดสำหรับสินค้า ผลิตภัณฑ์ แหล่งท่องเที่ยวและการบริการที่ดำเนินงานด้านการผลิตที่สะอาด

6. จัดทำคู่มือเพื่อเป็นข้อมูลให้ผู้บริโภคในการเลือกซื้อสินค้า ผลิตภัณฑ์ และการบริการที่ได้รับการรับรองการดำเนินงานด้านการผลิตที่สะอาด

7. จัดทำฐานข้อมูลผู้ผลิตสินค้าและผลิตภัณฑ์ ผู้ประกอบการแหล่งท่องเที่ยวและการบริการที่ดำเนินงานด้านการผลิตที่สะอาด

8. ส่งเสริมการเกิดระบบโซ่อุปสงค์สีเขียว (Greening of Supply Chain) ระหว่างผู้ประกอบการอุตสาหกรรมกับบริษัทคู่ค้า ผู้ผลิตสินค้าเกษตรกับผู้ซื้อ และผู้ประกอบการแหล่งท่องเที่ยวกับการบริการต่อเนื่อง

9. สร้างตลาดและศูนย์รับซื้อ แลกเปลี่ยน ของเหลือใช้หรือของเสียจากภาคอุตสาหกรรมและภาคเกษตรกรรม (Waste Marketing Center)

10. จัดทำคู่มือหรือเอกสารแนะนำการใช้ประโยชน์ของเหลือใช้หรือของเสียจากภาคอุตสาหกรรมและภาคเกษตรกรรมอย่างถูกวิธี

กลยุทธ์ที่ 5 : พัฒนาและส่งเสริมศักยภาพบุคลากรและองค์กรด้านการผลิตที่สะอาด

กรอบมาตรการการดำเนินงาน

1. จัดการฝึกอบรมให้กับบุคลากรของภาครัฐทั้งส่วนกลางและส่วนท้องถิ่น ผู้ประกอบการอุตสาหกรรม เกษตรกร ผู้ประกอบการแหล่งท่องเที่ยวและบริการ เจ้าหน้าที่สถาบันการเงินและบุคลากรด้านการศึกษาให้มีความรู้ความเข้าใจด้านการผลิตที่สะอาด
2. จัดสรรทุนการศึกษาด้านการผลิตที่สะอาดให้กับบุคลากรของภาครัฐ
3. เสริมสร้างความเชี่ยวชาญในการดำเนินงานด้านการผลิตที่สะอาดในลักษณะของโครงการแลกเปลี่ยนความรู้และประสบการณ์ระหว่างหน่วยงานต่างๆ ทั้งในและต่างประเทศ
4. จัดทำและให้บริการข้อมูลข่าวสารทางวิชาการด้านการผลิตที่สะอาด
5. เผยแพร่ผลงานวิจัยที่ประสบผลสำเร็จทั้งในลักษณะโครงการสาธิต การจัดสัมมนาการฝึกอบรม และการจัดนิทรรศการ

กลยุทธ์ที่ 6 : กลไกการประชาสัมพันธ์เพื่อสร้างภาพลักษณ์ที่ดีให้กับองค์กรและธุรกิจที่มีการดำเนินงานด้านการผลิตสะอาด

กรอบมาตรการการดำเนินงาน

1. สร้างกลไกให้ผู้ประกอบการหรือเจ้าของกิจการเปิดเผยข้อมูลด้านมลพิษและการปล่อยมลพิษหรือของเสียต่อสาธารณะ
2. เผยแพร่ความสำเร็จในการดำเนินงานด้านการผลิตที่สะอาดในหน่วยงานรัฐและเอกชน
3. เผยแพร่ข้อมูลสินค้า ผลิตภัณฑ์ และการบริการที่ได้รับการรับรองการดำเนินงานด้านการผลิตที่สะอาด
4. รณรงค์เพื่อสร้างความเข้าใจและทัศนคติให้ประชาชนหรือผู้บริโภคเห็นประโยชน์และความสำคัญของการดำเนินงานด้านการผลิตที่สะอาด และนิยมใช้หรือบริโภคสินค้า ผลิตภัณฑ์ และการบริการที่ดำเนินงานด้านการผลิตที่สะอาด